

منظر مردمی شهر

شهر، عالی‌ترین محصول تمدن انسان است. عده زیادی از متفکران و صاحب‌نظران بر سر این عبارت، اتفاق نظر دارند. شهر، «مکانی» است که انسان‌ها در «آن» گردهم می‌آیند، زندگی می‌کنند و به واسطه «آن» با یکدیگر «تعامل» دارند. در نتیجه تعامل میان انسان‌ها، عملی مشروط به واسطه «شهر» است. از این رو است که شهر، هم هدایت‌کننده نحوه تعامل انسان‌ها و هم مولود آن است. موجودی دوگانه که در عین حال که فاعل است، مفعول نیز هست. «رابطه» انسان‌ها با این موجود نیز دوگانه خواهد بود؛ آنها هم مؤثر بر شهر هستند و هم متأثر از شهر. لذا پرسش از «چیستی و کیستی» دو سؤال اصلی تعیین‌کننده نحوه ارتباط انسان با شهر خواهد بود. اینکه ماهیت شهر چیست و چگونه موجودی است، صرف‌نظر از مؤلفه‌های تاریخی آن و با اتکال صرف به «موجودیت» شهر، پرسش هستی‌شناسانه برای طرح‌اندازی رفتار انسان‌ها با یکدیگر و با شهر است. پرسش از کیستی و هویت شهر، سؤالی معرفت‌شناسانه و وابسته به صیورت تاریخی آن است؛ از چه زمان پدید آمده و نسبت آن با رویدادهای تاریخی چیست؟ این دانایی نیز برای مداخله و مدیریت امر شهر ضروری است. از چنین منظری، شهر پدیده‌ای آمیخته با انسان و جامعه انسانی است که نقش آفرینی بارزی در تربیت و ساخت شخصیت بشر دارد. لذا معیارهای وابسته به دو عنصر کالبد و انسان در مداخلات شهری، مهم‌ترین جایگاه برای تعیین حدود اهمیت هر یک و تعیین نقش آنها در سناریوی شهر را برعهده دارد.

مظهر شهر برای انسان، منظر آن است. شهر -سواى آنچه در واقع هست- در ذهن انسان بازنمایی و خوانده می‌شود و آنچه می‌خواند، منظر شهر نام دارد. منظر شهر، حقیقت یکپارچه شهر، مرکب از کالبد و انسان‌های درون آن در نظر شهروندان است. چنین پدیده‌ای موضوع مطالعات شهری است. از جمله سؤالاتی که در اقدامات مختلف مدیریت کالبد شهری پیش می‌آید، حد ظهور فردیت شهروندان در کالبد شهر است. دنیای مدرن با کاستن حداکثری از این اثر فاعلی، شهر را بستر حقوقی جامعه‌ای تعریف کرد که فردیت‌ها در آن امکان بروز چندانی ندارند. در تفسیر بلوک شرق از مدرنیسم، که شهرهای کمونیستی را پدید آورد، فردیت به کلی، حتی در مقیاس واحد مسکونی نیز نادیده گرفته شد. تفسیر غربی مدرنیسم نیز در لوای جهانی شدن، سبک واحد و اصالت کارکرد به مبارزه بی‌امان با فردیت پرداخت و جز فردیت‌های سرمایه‌سالار، آحاد اجتماع فرصت بروز فردی در منظر شهر را به دست نیاوردند. در مقابل، منظر شهرهای دنیای اسلام، علی‌رغم وحدت سیمای کالبدی، جایگاه بروز فردیت‌های شهروندی و در مقیاس‌های بالاتر، تنوع محله‌ای، قومی و صنفی بود که تشخیص و هویت خاص به شهرها می‌بخشید. چنین شهرهایی، مبین مشارکت گسترده ساکنان در تولید و اداره شهر به شمار می‌آیند. دیوار خانه، سردر، پیاده‌روی مجاور بنا و کاشت درختان جلوی خانه از جمله مظاهر نقش آفرینی فردی شهروندان برای تولید کلیت شهر بود. این روند نانوخته تا کنون نیز در شهرهای ایران جاری است و تنها در مواردی که شهرداری‌ها، بدون پرسش از ضرورت و درستی عمل، با تفسیر حداکثری اختیارات خود به احداث پیاده‌روهای سرتاسری، کاشت درختان همگون در طول خیابان و اخیراً صدور مجوز نما برای دیوار و سردر می‌پردازند، مخدوش می‌شود. به نظر می‌رسد سنت اقتدارگرایی و تمرکز مدیریت شهری و حذف مشارکت‌ها به قدری قدرتمند است که در زمانه رواج گفتمان مشارکت هم، به کار خود ادامه می‌دهد.

آذین کردن عرصه جلوخان منازل شخصی در مراسم ویژه، از جلوه‌های رویداد محور مشارکت اجتماعی در تولید منظر شهر است. چراغانی موسم جشن‌ها و نصب علائم ایام عزا و بزرگداشت حماسه‌ها مظاهر حضور فردیت در منظر روایی شهر است. از مهم‌ترین نمونه‌های منظر روایی، طراحی و نصب تابلوهای یادبود شهروندان شهر در بدنه خانه آنهاست. این اقدام، اگر با رویکرد مشارکت جویانه و با بیان اختصاصی خانواده شهید همراه شود، ارزش‌های معنایی عمیقی در منظر شهر ایجاد می‌کند. آمیخته شدن این رویه با بزرگداشت یادبودهای دینی و آئین‌های مذهبی از جمله عاشورا، بر اهمیت کانونی محل می‌افزاید و تدریجاً محله‌های شهر دارای نقاط عطفی می‌شوند که به واسطه منظر مردمی آنها در ذهن ساکنان شناخته می‌شود. این رویکرد به سامان‌دهی منظر شهر، بی‌آنکه بر مدار ویژگی‌های کالبدی و تضادهای متعارف تولیدکننده نشانه‌های شهری باشد، با نرمی، لطافت و معنای عمیقی منظر شهر را واجد هویت، زیبا و خوانا می‌کند. «غزال نفیسی» این رابطه را در عکس خود از خانه شهیدان محمد و علی همایون‌پور در خیابان حبیب‌الله تهران ثبت کرده است.

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the authors with publication rights granted to Manzar journal. This is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

نحوه ارجاع به این مقاله

منصوری، سیدامیر. (۱۳۹۷). منظر مردمی شهر. مجله منظر، ۱۰ (۴۴) : ۳.

DOI: 10.22034/manzar.2018.77030

URL: http://www.manzar-sj.com/article_68627.html

